

Kiedy myśli się o Australii, przed oczami pojawia się od razu Opera w Sydney czy Uluru (znana jako Ayers Rock), leżąca na Terytorium Północnym. Ale gdy myślimy o jidyszowej Australii, pierwsze skojarzenie to Melbourne. Jego mówiąca w jidysz społeczność jest co prawda niewielka, ale dobrze znana ze swojej działalności na rzecz kultury jidysz. Pytanie, które wielu zadaje, brzmi: „Skąd ta sława?”.

Cóż – dla tych, którzy mieszkają w Melbourne, odpowiedź jest oczywista. Można tu znaleźć najbardziej znanych na świecie nauczycieli, piosenkarzy, aktorów i pisarzy jidysz. W żydowskiej społeczności Melbourne działa kilkanaście szkół nauczających języka jidysz, na czele z Sholem Aleichem College, który jest jedyną dzienną szkołą oferującą zajęcia w jidysz w pełnym wymiarze. Niektóre ze szkół przygotowują do egzaminów wstępnych z jidysz, do których uczniowie biegle znający język mogą podchodzić od 2006 roku. Z kolei Monash University oferuje studentom własne kursy językowe od poziomu początkującego do zaawansowanego. Co więcej, jidysz można też uczyć się w systemie lekcji indywidualnych.

Zachwył w Melbourne budzi działający tam teatr prezentujący sztuki w języku jidysz. Po długim okresie przerwy, teatr jidysz wrócił w maju 2010 roku spektaklem *Chai Society* napisanym i wystawionym przez kilkunastu studentów razem z ich nauczycielami, Tomim Kalinskim i Freydim Mrockim. Tego typu przedstawienia, a także występy grup klezmerskich, takich jak Klezmania, wprowadzają społeczność żydowską w Melbourne do kultury jidysz, nie wymagając przy tym płynnej znajomości języka. W Melbourne działa też stworzony przy żydowskiej partii socjalistycznej Bund chór Mir Kumen On¹. Chór śpiewa tylko w jidysz i jak dotąd występował w Żydowskim Muzeum miasta Melbourne podczas imprez okolicznościowych i corocznych uroczystości upamiętniających powstanie w getcie warszawskim. Teatr i muzyka od zawsze odgrywały ważną rolę w promowaniu społeczności jidysz w Melbourne oraz przyciągały kolejne pokolenia entuzjastów tego języka.

Bund, działający w Australii od 1928 roku, oraz młodzieżowa organizacja SKIF² aktywna tu od roku 1950 to dwie instytucje, które swoją działalnością wspomogły rozwój mówiącej w języku jidysz społeczności. Obie organizują liczne spotkania, wykłady, obozy nauki języka, chóry, projekcje filmów. Idąc z duchem czasu, Bund stara się włączać elementy języka i kultury jidysz do pozostałych żydowskich imprez, odbywających się w języku angielskim. W ten sposób, poprzez różne działania i przedsięwzięcia, tworzy się szczególna, pozytywna przestrzeń dla języka i kultury jidysz, z której tak słynie Australia.

przełożyła Katarzyna Kazimierowska

Dvora Zylberman – mieszka w Melbourne, w Australii, gdzie studiuje pedagogikę i język jidysz na Monash University. Pochodzi z rodziny o długiej tradycji bundowskiej. Jest jedną z głównych działaczek SKIF-u.

MELBOURNE DLA WTAJEMNICZONYCH

DVORA ZYLBERMAN

1 >> *Mir kumen on* (jid. *nadchodzimy*) – tytuł filmu jidysz nakręconego w 1936 roku przez Aleksandra Forda, w wersjach innojęzycznych miał on kilka odmian (pol. *Droga młodych*, ang. *Children must laugh*, fr. *Nous arrivons*). Jest to fabularyzowany dokument nakręcony w Sanatorium im. Władimira Medema w Miedzeszynie dla dzieci z ubogich rodzin, zagrożonych gruźlicą

(w trakcie nagrywania filmu przebywał tam Marek Edelman), zrobiony z inicjatywy jednego z zarządców, Szlomo Glińskiego, finansowany przez żydowską partię socjalistyczną Bund. Film objęty został zakazem cenzury pod zarzutem propagowania idei komunistycznych, był prezentowany na pokazach prywatnych oraz zagranicą. W 1942 roku jego skrócona wersja została pokazana w Wielkiej Brytanii, pod koniec filmu pojawiła się informacja, że wszyscy jego bohaterowie zostali zamordowani przez nazistów w 1942 roku [przyp. red.].

2 >> Socjalistischer Kinder-Farband (SKIF) – Utworzona w dwudziestolecie międzywojennym dziecięca przybudówka socjalistycznej partii żydowskiej Bund. Jej rolą było wychowanie dzieci (pochodzących głównie z rodzin robotniczych) w duchu socjalistycznym na przyszłych członków organizacji młodzieżowej (Cukunft), a potem partii. Zbiórki skifistów odbywały się raz w tygodniu – dzieci poznawały ideologię Bundu oraz historię i kulturę jidysz. W ramach działalności SKIF-u organizowane były kolonie letnie oraz świetlice dla dzieci z rodzin najuboższych. Ostatnią istniejącą jednostką SKIF-u jest organizacja utworzona w 1950 w Melbourne.

i redaktorów, do których należeli: Serge Liberman, Arnold Zable, Yvonne Fein, Zoi Juvris, a obecnie także piszący te słowa.

Na przełomie lat 50. i 60., gdy społeczność żydowska zapuszczała coraz silniejsze korzenie i stawała się zamożniejsza, jej członkowie zaczęli się przenosić z Carlton do pełnych zieleni przedmieść Melbourne zamieszkałych przez klasę średnią, jak Caulfield i Brighton. Kadima, opuszczana z wolna przez dawnych użytkowników, musiała zatem za nimi podążyć i znów się przeprowadzić. W tych samych okolicach miasta postawiono przestronny Leo Fink Hall przy Selwyn St. w Elsternwick. O wyborze tego miejsca bez wątpienia zadecydował fakt, że na jego tyłach mieścił się gmach najstarszego działającego kina w Melbourne: The Classic Cinema. Po niewielkiej modernizacji i dobudowie dodatkowych pomieszczeń na garderoby, bardzo aktywny zespół Dovid Herman Teater baj der Kadime mógł dawać w Classic dwa razy więcej spektakli. Kiedy w 1970 roku w teatrze australijskim do głosu doszło młodsze pokolenie, w Kadimie młody zespół teatralny Melbourne Yiddish Youth Theatre at the Kadimah zaczął wystawiać angielskie sztuki w przekładzie na jidysz oraz klasykę jidyszowego teatru. Po odejściu głównych aktorów starszej trupy, Dovid Herman Theatre przestał występować, ale młodszy zespół grał do końca lat 90. XX wieku.

W 1986 roku, pod pełnym zaangażowaniem kierownictwem aktorki starszego pokolenia, Racheli Lewity, zaczęto organizować *Środy w Kadimie*, czyli cotygodniowe spotkania towarzyskie, służące wymianie bieżących wiadomości oraz organizacji imprez kulturalnych i rozrywkowych. Dziś prowadzone przez wolontariuszy *Środy* mają się znakomicie. Kadimie nadal udaje się organizować około 50–60 imprez każdego roku, co czyni zeń jedną z najbardziej aktywnych organizacji we wspólnocie żydowskiej.

Dzieje Kadimy to historia wzorowej służby i samorządności, znakomity przykład kulturowej autonomii w coraz bardziej zróżnicowanym etnicznie i wielokulturowym społeczeństwie. Kadima zaspokajała istotne potrzeby kulturalne, językowe, intelektualne i społeczne rodzącej się wspólnoty wysiedlonych żydowskich imigrantów. Przyszłość stawia wyzwania nowego rodzaju, gdyż Kadima musi sprostać potrzebom drugiego i trzeciego pokolenia urodzonych w Australii Żydów, dzieci wędrowców, dla których ten kraj i ta instytucja stały się prawdziwym „domem z dala od domu”, który został tak bezlitośnie zniszczony na zawsze.

przełożyła Iwona Szymaniak

Zachwyty w Melbourne budzi działający tam teatr wystawiający sztuki w języku jidysz. Po długim okresie przerwy, teatr jidysz wrócił w maju 2010 roku spektaklem *Chai Society* napisanym i wystawionym przez kilkunastu studentów razem z ich nauczycielami, Tomim Kalinskim i Freydim Mrockim.



Alex Dafner, urodził się w Łodzi w 1949 roku, dziesięć lat później wyemigrował z rodzicami do Australii. Tam kontynuował naukę języka jidysz w szkółce niedzielnej Sholem Aleichem i w młodzieżowym ruchu SKIF-BUND. Pracował jako nauczyciel w szkole średniej. Od 1980 roku pracuje jako producent programu radiowego w jidysz w SBS Radio (www.sbs.com.au/yiddish), jest także prezesem Żydowskiego Centrum Kulturalnego i Biblioteki Narodowej „Kadima” (www.kadimah.org.au) oraz członkiem Rady Muzeum Holocaustu i Centrum Badań w Melbourne (www.jhc.org.au).

